

Syvällinen analyysi eduskunnan puheista

Kyösti Pekonen: Puhe eduskunnassa. Vastapaino, Tampere 2011. 247 s. ISBN 978-951-768-328-9

Mikä merkitys puheella on Suomen eduskunnassa? Ovatko poliitikkojen puheet turhia vai välttämättömiä edustuksellisessa demokratiassa? Muun muassa näihin kysymyksiin vastataan Kyösti Pekosen kirjassa *Puhe eduskunnassa*. Teoksessa tarkastellaan puhetta eduskunnan eri foorumeilla, yhtäältä julkisilla foorumeilla (kuten täysistunnoissa) sekä toisaalta suljettujen ovien takana olevilla foorumeilla (kuten valiokunnissa). Taustalla on ajatus, että pyrkimykset parlamentarisoida suomalaista poliittista järjestelmää sekä muutokset eduskunnan työskentelytavoin olisivat voineet muuttaa puheen roolia eduskunnassa.

Kirjan alkuosa käsittelee kysymyksenasettelun kannalta keskeisiä teoreettisia käsitteitä, kuten edustuksellisuutta ja demokraattista deliberaatiota. Demokraattisen edustuksellisuuden todetaan edellyttävän tietynlaista sidettä edustajan ja edustettavan välillä. Tämän siteen laadusta on kuitenkin monia erilaisia käsityksiä. Tästä esimerkkinä mainittakoon auktorisoinnin ja tilivelvollisuuden välinen jännite, joka kuvataan kirjassa ansiokkaasti.

Kirjassa käsitellään myös käsityksiä siitä, missä määrin parlamentit voivat olla demokraattisen

deliberaation foorumeita. Tässä kohtaa Pekonen seuraa Bernard Maninin väitettä, että puolueperusteinen demokratia on heikentänyt parlamenttien roolia deliberaation työssijoina. Avoimen deliberaation asemesta päätöksiä tehdään puolueiden sisäpiireissä ja Suomen kaltaisessa monipuolue-demokratiassa hallituspuolueiden johtajien välisissä neuvotteluissa. Tosin kuten Pekonen kirjassaan argumentoi, myös puolueperusteisessa demokratiassa esiintyy välillä deliberaatiota puolueiden sisällä, puolueiden välisissä neuvotteluissa sekä myös parlamentaarilla foorumeilla. Tässä suhteessa Pekonen näyttää siis olevan samoilla linjoilla kuin Peter McLaverty, jonka mukaan myös pääosin neuvotteluihin perustuvassa päätöksenteossa voi esiintyä ”deliberatiivisia liiakahduksia” (deliberative drifts).

Deliberatiivisen demokratian teorian keskeiset ajatukset käsitellään ansiokkaasti tukeutuen keskeisten teoreetikkojen ajatuksiin. Myös Chantal Mouffin agonistinen pluralismi tuodaan esille, erityisesti sen vastakkainasettelu Habermasin ja Rawlsin universalistisempiin käsityksiin. Pekonen huomioi aivan oikein sen, että Mouffin agonistinen pluralismi edellyt-

tää samoja keskinäisen kunnioituksen ja tunnustamisen periaatteita kuin deliberatiivinen demokratia. Kirjan teoreettisessa osiossa käsitellään myös konsensuksen roolia deliberatiivisessa demokratiassa. Tässä kohtaa vedotaan myös Frank Ankersmitiin, joka pitää erimielisyyttä tärkeänä, koska juuri se ylläpitää eri väitteiden ja näkökulmien haastamiseen tähtäävää deliberaatiota. Lisäksi Ankersmit korostaa kompromissien merkitystä, koska ne eivät konsensuksen tavoin hämää erimielisyyden olemassaoloa. Toisaalta käsitettä kompromissi käytetään usein myös kuvaamaan valtasuhteisiin perustuvia sopimuksia, joten tässä mielessä tämänkin käsitteen käyttö voi olla harhaanjohtavaa.

Pekonen viittaa toisaalta deliberatiivisen demokratian teorioihin ja toisaalta myös muihin teoreetikoihin, kuten Kari Paloseen, käsitellessään parlamentteja deliberaation työssijoina. Näin ollen kirjan peruskysymyksiä lähestytään hyvinkin erilaisista näkökulmista, jotka vaikuttaisivat jopa jossain määrin jännitteellisiltä siinä suhteessa, missä määrin ne heijastavat normatiivisia ideoita tai toisaalta ”reaalipolitiikkaa”. Teoriaosuudessa ei kuitenkaan käsitel-

lä niitä teoriakehittäjiä, joissa deliberatiivisen demokratian teoria on kytketty instituutioiden suunnittelun teoriaan.

Kirjan toisessa ja kolmannessa osiossa Pekonen analysoi puheen roolia eduskunnassa käyttäen hyväksi haastatteluaineistoa. Haastatteluaineisto on tietenkin luonteva valinta, etenkin koska valiokuntien puheet eivät ole julkisia. Eduskunnan roolia käsittelevän osion eräänlaisena johdantona esitetään ranskalaisen Jacques Rancière'n ajatuksia jälkidemokratiasta ja siihen liittyvästä parlamentaarisen demokratian merkityksen vähenemisestä. Edustajien haastatellut tukevat jossain määrin ajatusta, että täysistunnoissa esitetyt puheenvuorot ovat lähinnä äänestäjille suunnattua retoriikkaa. Edustajat puhuvat median kautta vaalipiiriensä äänestäjille ja haluavat puheenvuoroillaan jättää jälkensä pöytäkirjoihin. Pekonen väittää myös, että Suomen henkilökeskeinen vaalitapa saattaa osaltaan lisätä edustajien tarvetta esiintyä täysistunnoissa.

Haastatellut paljastavat, että täysistunnoissa ”paljon puhuvat” edustajat katsovat vetävänsä linjaa puheenvuoroilla, vaikka muilla edustajilla voikin olla asiasta toisenlainen käsitys. Toisaalta eduskuntaryhmien ryhmäpuheenvuoroja ja eduskunnan kyselytuntia pidettiin merkittävinä instituutioina. Kaiken kaikkiaan täysistuntopuhetta pidettiin kuitenkin ”jähmeänä”, koska sen tavoitteena ei ole suostutella vastapuolta tai kehittää uusia näkökulmia. Tässä suhteessa kontrasti valiokuntatyöskentelyyn on huomattava, sillä valiokunnissa edustajien odotetaan pohtivan asioita yhdessä.

Pekonen nimeää hallitus–oppositio–jaon, eduskuntaryhmien roolin, puoluekurin sekä valiokunnan puheenjohtajana roolin tekijöinä, jotka määrittelevät valiokuntatyöskentelyn luonnetta. Hallitus–oppositio–asetelma on edustajien arvion mukaan erityisen merkittävä hallitusohjelmaan kirjatuihin tai muuten hallituksen kannalta tärkeissä kysymyksissä. Näissä valiokunnille ei jää enää paljoakaan liikkumavaraa. Toisaalta haastatteluaineistossa tulee esille myös kritiikki, jonka mukaan hallituksen esitysten valmistelun taso on heikentynyt. Tämä kehityskulku näyttäisi korostavan valiokuntien roolia.

Myös puoluekuri rajoittaa liberaatiota valiokunnissa. Oman puolueen kannan vastaan toimiminen saattaa kostautua edustajalle, etenkin jos kyseessä on hallituspuolueen edustaja. Toisaalta valiokuntien toimintatapojen välillä näyttäisi olevan myös suuria eroja. Lisäksi sillä, edustaako valiokunnan puheenjohtaja hallitusvai oppositiopuoluetta, näyttäisi olevan merkitystä. Puolue ryhmien sisällä keskeisessä roolissa näyttäisivät olevan valiokuntavastaavat, jotka joissakin tapauksissa saattavat saada merkittävänkin roolin ryhmän kannanmuodotuksessa. Mielenkiintoisia ovat myös Pekosen analyysit valiokuntien sisäisestä hierarkiasta. Erityisen merkille pantava on huomio, että edustaja voi hyvällä argumentaatiokyvyllään parantaa asemaansa valiokunnan sisällä.

Kaiken kaikkiaan valiokuntien rooli on rajallinen enemmistöparlamentaristisessa järjestelmässämme. Lakiehdotusten perusteita ei voi välttämättä enää kyseenalaistaa valiokuntatyöskentelyssä.

Kuitenkin valiokuntia voidaan pitää paikkoina, joissa lakiehdotukset ”läpivalaistaan” lakiteknisestä ja toisinaan poliittisesta näkökulmasta. Valiokuntatyöskentelyssä edustajat kokevat, että heidän yhteisenä tavoitteenaan on saada aikaan mahdollisimman hyvä laki. Samalla yksittäisen edustajan vastuu korostuu ryhmäkurin asemesta.

Valiokuntatyötä pidetään nimenomaan työnä – kontrastina siis täysistuntojen teatterille. Tässä kohtaa Pekonen tuo esille deliberatiivisen demokratian tutkijoiden näkemyksiä siitä, miten julkisuus vaikuttaa deliberaatioon. Julkisuus voi tuoda deliberaation kannalta hankalia rajoitteita poliittiseen päätöksentekoon, koska edustajien on usein esiinnyttävä omille äänestäjilleen periaatteellisina ja tiukkoina. Myös haastatellut kansanedustajat näyttäisivät antavan arvoa valiokuntien vapaalle deliberaatiolle. Valiokuntatyöskentelyn avaaminen julkisuudelle voisi johtaa siihen, että täysistuntojen kaltainen ”vaalipuhe” yleistyisi myös valiokunnissa. Lisäksi Pekonen käsittelee ansiokkaasti valiokunnissa kuultavien asiantuntijoiden roolia ja asiantuntijoiden valintaan liittyvää poliittista peliä.

Pekosen johtopäätöksenä on, että eduskunta ei ole niin merkittävä deliberaation paikka kuin se voisi olla. Puolueperusteinen edustuksellisuus ja siihen liittyvä hallitus–oppositio–asetelma näkertävät eduskunnan roolia. Pekosen mukaan ongelman taustalla on myös se, että edustajat näkevät roolinsa liian kapeana, tiettyjen ryhmittymien edustajina. Toisaalta voidaan kysyä, eikö edustuksellisen demokratiaan kuulu se, että

edustaja tuo esille valitsijoidensa toiveita. Hiukan epäselväksi jää siis se, missä tapauksissa tämä muodostuu ongelmaksi.

Pekonen ei myöskään analysoi sitä, missä määrin parlamentaarista enemmistödemokratiaa vahvistavat perustuslakimuutokset tai EU-lähtöisen lainsäädännön lisääntyminen ovat vaikuttaneet eduskuntapuheeseen. Puheen merkitystä ei myöskään linkitetä sellaisiin tekijöihin kuin puolueaktiivisuuden vähenemiseen tai kansalaisten poliittisen aktiivisuuden kanavoitumiseen uusille areenoille. Ehkä tästä johtuen aivan kirjan lopussa esitetyt mahdolliset lää-

keet eduskunnan roolin vahvistamiseksi jäävät hieman irrallisiksi. Miten esimerkiksi äänestyspakko parantaisi eduskunnan toimintaa? Lisäksi on huomattava, että lähes kaikki Pekosen esittämät lääkkeet keskittyvät eduskunnan sisäiseen tai sitten eduskunnan ja hallituksen väliseen vuorovaikutukseen. Äänestyspakkoa lukuun ottamatta kansalaisten ja eduskunnan välisestä vuorovaikutuksesta ei sanota juuri mitään, vaikka juuri ”kansanäänestysretoriikkaa” pidetään ongelmana eduskuntatyön deliberaatiivisuuden kannalta.

Suomalaisessa politiikan tutkimuksen kirjallisuudessa on selväs-

tiken ollut tämän kirjan mentävä aukko, sillä systemaattista analyysia eduskuntapuheesta ei ole julkaistu. Kirjassa on myös ansiokkaasti käytetty suomenkielisiä termejä tilanteissa, joissa moni laiskempi kirjoittaja olisi tyytynyt vierasperäiseen termiin. Esimerkiksi ”koalitiollahituksen” sijaan käytetään termiä ”kokoomushallitus”. Sen sijaan kirjan avainkäsite ”deliberaatio” sekä kaikki sen johdannaiset jäävät tässäkin teoksessa vaille käännettä.

Maija Setälä